

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до підготовки кваліфікаційної роботи
для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 033 Філософія
денної форми навчання

Черкаси
2025

**УДК 1(07)
М 54**

*Затверджено вченою радою ФГТ,
протокол № 5 від 30.11.2020 р.,
згідно з рішенням кафедри
філософських, політичних і
психологічних студій,
протокол № 4 від 16.11.2025 р.*

Упорядники:

*Бойко Анжела Іаанівна, завідувач кафедри ФППС, доктор філософських наук,
професор*

Рилова Ольга Юріївна, доцент, доктор філософії

Рецензент: *Даценко Вікторія Станіславівна, кандидат філософських наук,
доцент*

Методичні рекомендації до підготовки кваліфікаційної роботи для
М 54 здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 033 Філософія
денної форми навчання [Текст] / [Електронний ресурс] / Упоряд.

Бойко А.І., Рилова О.Ю.; Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ,
2025. – 29 с.

У виданні містяться методичні поради щодо підготовки кваліфікаційної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 033 Філософія. Розглянуто основні вимоги до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи.

Рекомендації розроблені на основі законодавства України про вищу освіту, стандарту вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та інших нормативно-правових актів.

Призначено для самостійної роботи студентів.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні вимоги та організація підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра	6
2. Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи бакалавра	8
3. Структура та зміст кваліфікаційної роботи бакалавра	9
4. Правила оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра	16
5. Підготовка супровідної документації до кваліфікаційної роботи бакалавра	22
6. Порядок подання кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту	23
7. Підготовка виступу на захисті	23
8. Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи бакалавра	25
Список використаних джерел	27
Додатки	
28	

ВСТУП

Методичні поради щодо підготовки, написання та оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра з філософії для студентів факультету гуманітарних технологій Черкаського державного технологічного університету розроблені на основі чинного законодавства України, нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та державних стандартів у галузі оформлення документів, зокрема у науковій сфері.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» **бакалавр** – це освітній ступінь, що здобувається на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми.

Кваліфікаційна робота бакалавра – це самостійно виконана робота студента, яка містить **елементи наукового дослідження** та готується з метою публічного захисту для здобуття ступеня вищої освіти бакалавра.

Перелік компетентностей та програмних результатів, які має продемонструвати студент у процесі підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра зі спеціальності 033 «Філософія», представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік компетентностей та програмних результатів

Загальні компетентності
<ul style="list-style-type: none">● Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.● Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.● Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.● Здатність бути критичним і самокритичним.● Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.● Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.● Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.● Здатність працювати автономно.● Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
Професійні компетентності
<ul style="list-style-type: none">● Усвідомлення сенсу філософії, її дисциплінарного розмаїття та місця в системі культури.● Здатність виокремлювати специфіку філософського знання та змістові відмінності філософії від інших форм мислення.● Здатність використовувати в професійній діяльності знання про розвиток основних філософських ідей, учень та напрямків.● Усвідомлення особливостей і місця вітчизняної інтелектуально-філософської традиції у світовій.● Здатність аналізувати сучасні філософські проблеми та вчення.

- Здатність викладати міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.
- Здатність аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.
- Здатність оперувати філософською термінологією для розв'язання професійних завдань.
- Здатність застосовувати в професійній діяльності філософські методи і підходи.
- Здатність аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальнонаукової проблематики.
- Здатність застосовувати в професійній діяльності знання про засади, розвиток і сучасний стан наукового та гуманітарного знання.
- Здатність дотримуватися в професійній діяльності норм інтелектуальної доброчесності.
- Здатність брати участь у наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії.
- Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності.
- Здатність визначати та формулювати ключові проблеми, пов'язані зі становленням, функціонуванням та розвитком громадянського суспільства і соціального управління.
- Володіння методиками соціологічного, політологічного та політично-психологічного аналізу, підготовки аналітичних матеріалів.
- Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та практики медіакультури та політичних комунікацій; розробляти систему заходів щодо забезпечення позитивного іміджу підприємства, організації, закладу.

Програмні результати навчання

- ПР 2. Розуміти розмаїття та специфіку філософських дисциплін, знати філософську термінологію.
- ПР 4. Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальногуманітарної проблематики.
- ПР 7. Розуміти сучасну наукову картину світу, її основні проблеми та суперечності.
- ПР 8. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.
- ПР 9. Мати навички написання філософських текстів.
- ПР 10. Мати навички реферування, систематизованого огляду та порівняльного аналізу філософської та загальнонаукової літератури.
- ПР 11. Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.
- ПР 12. Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично

та аргументовано.

ПР 13 Критично оцінювати власну позицію та знання, порівнювати і перевіряти отримані результати.

ПР 14 Уникати симуляцій, плагіату та інших виявів академічної недоброчесності у сфері професійної діяльності або навчання.

ПР 15 Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

ПР 16 Вміти застосовувати загальногуманітарні та філософські знання в різних сферах життєдіяльності.

ПР 17 Мати навички участі в наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії.

ПР 18 Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПР 19 Мати навички експертної оцінки проблем, пов'язаних зі становленням, функціонуванням та розвитком громадянського суспільства і соціального управління.

ПР 20 Вміти використовувати сучасні технології політичних комунікацій для оптимізації суспільних відносин та забезпечення позитивного іміджу підприємства, організації, закладу.

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна у кінцевому підсумку засвідчити вміння автора працювати з науковою літературою з теми, аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал для дослідження, використовувати теоретичні знання і практичні навички, отримані під час виконання відповідної освітньої програми.

1. Загальні вимоги та організація підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра

До захисту кваліфікаційної роботи бакалавра допускаються студенти, які успішно склали заліково-екзаменаційну сесію, поїшли переддипломну практику, захистили звіт з неї та дотрималися графіка підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра.

До кваліфікаційної роботи бакалавра висуваються такі вимоги:

- робота повинна бути виконана з актуальної теми, яка має теоретичне і практичне значення;
- робота має бути підготовлена на основі матеріалу, в якому узагальнені раніше відомі положення, дискусійні питання, а також досліджені нові явища і виявлені закономірності. У зв'язку із цим кваліфікаційна робота бакалавра повинна відрізнятися критичним підходом до існуючої практики вирішення проблеми, що досліджується;

- робота повинна містити аналіз фактичного стану, зіставлення вимог теорії та практики, аргументовані висновки, конкретні пропозиції;
- вносити та обґрунтовувати пропозиції щодо вдосконалення різних аспектів професійної діяльності відповідно до предмета дослідження;
- бути належно оформленою і мати всі необхідні супровідні документи.

Студент має право:

- особисто обирати тему кваліфікаційної роботи бакалавра;
- вносити свої пропозиції щодо обрання наукового керівника, враховуючи власні напрацювання;
- клопотати перед завідувачем кафедри філософських і політичних наук про заміну наукового керівника, якщо для цього є поважні причини;
- приймати самостійні рішення щодо вибору методів дослідження та аналізу, а також обробки первинних матеріалів та документів.

Студент зобов'язаний:

- виконувати графік підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра;
- оформити її відповідно до вимог кафедри філософських і політичних наук;
- своєчасно пройти попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра на кафедрі філософських і політичних наук;
- своєчасно передати кваліфікаційну роботу бакалавра до захисту перед екзаменаційною комісією;
- аргументовано й етично реагувати на зауваження наукового керівника і рецензента, відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії та присутніх на відкритому захисті кваліфікаційної роботи бакалавра.

Кваліфікаційна робота бакалавра має бути написана державною мовою, науковим стилем, логічно й аргументовано.

Основні етапи підготовки та виконання кваліфікаційної роботи бакалавра:

- вибір та затвердження теми;
- складання та затвердження завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра;
- проведення досліджень;
- опрацювання та викладення результатів досліджень;
- оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра;
- попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра та допуск її до захисту перед екзаменаційною комісією;
- рецензування кваліфікаційної роботи бакалавра;
- захист кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні екзаменаційної комісії.

При плануванні часу на підготовку та написання кваліфікаційної роботи бакалавра слід враховувати необхідні процедури, що передують її захисту (табл. 2).

Таблиця 2

Процедурні вимоги до виконання кваліфікаційної роботи бакалавра, що передують захисту

Процедура	Термін проходження процедури
Ознайомлення наукового керівника з текстом роботи, отримання від нього зауважень та їх виправлення	Протягом усього терміну підготовки роботи
Оформлення роботи і виправлення зауважень	Протягом усього терміну підготовки роботи
Попередній захист роботи на кафедрі філософських і політичних наук, виправлення можливих зауважень	За 7 – 14 днів до захисту
Перевірка роботи на наявність запозичень (плагіату)	За 14 днів до захисту
Отримання підпису завідувача кафедри філософських і політичних наук, виправлення можливих зауважень	За 7 днів до захисту
Переплетення роботи	За 7 днів до захисту
Отримання відгуку наукового керівника	За 5 – 2 днів до захисту
Отримання рецензії	За 7 – 5 днів до захисту
Підготовка тексту доповіді до захисту роботи	За 2 – 1 дні до захисту
Підготовка презентації та ілюстративного матеріалу до захисту роботи	За 2 – 1 дні до захисту

Наукові керівники призначаються кафедрою серед осіб професорсько-викладацького складу і затверджуються наказом ректора університету на весь період виконання кваліфікаційної роботи бакалавра. Керівником кваліфікаційної роботи бакалавра призначається викладач, бажано, з науковим ступенем кандидата або доктора наук.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи бакалавра зобов'язаний:

- надавати допомогу студентові в складанні плану роботи та програми відбору необхідного матеріалу;
- здійснювати керівництво студентом при проходженні ним переддипломної практики;
- рекомендувати студенту спеціальну, нормативну літературу та інформаційні джерела за обраною темою кваліфікаційної роботи бакалавра;
- регулярно консультувати, контролювати протягом усього періоду графік виконання кваліфікаційної роботи бакалавра, її якість та своєчасність виконання, а також інформувати завідувача кафедри філософських і політичних наук про хід підготовки роботи до захисту;
- надати об'єктивний відгук на кваліфікаційну роботу бакалавра після завершення її виконання.

Науковий керівник має допомогти студентові визначити найбільш ефективні рішення, всебічно стимулювати творчість і самостійність при виконанні ним кваліфікаційної роботи бакалавра.

Систематична співпраця наукового керівника і студента допомагають останньому у виборі методів дослідження, контролі дотримання вимог до змісту та оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра, своєчасному усуненні зауважень.

2. Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи бакалавра

Підготовку до написання кваліфікаційної роботи бакалавра починають з вибору теми із переліку, затвердженого кафедрою філософських і політичних наук. Тематика кваліфікаційних робіт бакалавра повинна бути актуальною і тісно пов'язаною із вирішенням практичних фахових завдань.

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра, яка обирається студентом самостійно із запропонованого кафедрою переліку, може бути уточненою і конкретизованою науковим керівником залежно від об'єкта та мети дослідження, бази проходження переддипломної практики.

Тему кваліфікаційної роботи бакалавра може запропонувати сам студент, обґрунтувавши її доцільність та актуальність на сучасному етапі, але з урахуванням бази переддипломної практики. Студент повинен подати письмову заяву про закріплення за ним відповідної теми кваліфікаційної роботи бакалавра на ім'я завідувача кафедри, який призначає наукового керівника. Без погодження під час засідання кафедри вільний вибір теми не дозволяється.

Формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра є відповідальним моментом і свідчить про рівень знань та наукову культуру студента і його наукового керівника.

Слід звернути увагу, що обрання студентом теми кваліфікаційної роботи бакалавра, яка стосується занадто складних проблем, призводить до надто загальних пропозицій і відсутності конкретності в рекомендаціях, реферативного характеру роботи, яка містить лише узагальнені підходи до практичного розв'язання завдань дослідження. Тому під час вибору теми дослідження її потрібно чітко конкретизувати або локалізувати.

У формулюванні теми має бути відображений проблемний аспект роботи відповідно до обраного об'єкта і предмета дослідження.

Некоректно сформульована тема впливає на оцінювання роботи під час її захисту.

Написання кваліфікаційної роботи бакалавра вимагає проведення наукового дослідження, після чого необхідно описати отримані результати за визначеними правилами.

Проведення дослідження передбачає:

- визначення актуальності дослідження, первинне уявлення та формулювання проблеми, об'єкта і предмета дослідження, цілі та завдань роботи;
- складання плану роботи;
- осмислення змісту, джерел отримання і способів збирання інформації;

- виявлення комплексу методів проведення дослідження та оброблення інформації з проблеми;
- збір та узагальнення інформації, огляд літератури, її аналітичне оброблення, опис і пояснення фактів, обґрунтування тенденцій і закономірностей, виявлення зв'язків з предметом дослідження, а також можливе уточнення визначення проблеми або поглиблення уявлень щодо неї, формулювання гіпотез, виявлення основних напрямків розв'язання проблеми;
- розроблення пропозицій, практичних рекомендацій, методик, моделей, соціальних технологій.

3. Структура та зміст кваліфікаційної роботи бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна бути індивідуальною самостійною роботою, яка має свої особливості, зумовлені темою, об'єктом та предметом дослідження, теоретичною підготовкою студента, наявністю першоджерел та фактичного матеріалу. Кваліфікаційна робота бакалавра повинна мати однакову структуру та будуватися на основі єдиних вимог державних стандартів.

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра – це чітко регламентована послідовність розміщення її основних складових компонентів довідково-супровідного і змістового характеру. Вона відображає зовнішнє розміщення і внутрішній логічний зв'язок наукового дослідження і свідчить про рівень її загальної методологічної підготовки. Структурна побудова тексту роботи має відповідати загальноприйнятій логіці будь-якої наукової роботи.

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна містити:

- вступ до проблеми та її загальний опис;
- основну частину (два-три розділи, кожен з яких складається не менше ніж з двох підрозділів/пунктів);
- висновки (характеристику та оцінювання ступеня досягнення мети роботи та її науково-методичних та практичних результатів).

Загальна структура кваліфікаційної роботи бакалавра складається зі структурних частин (табл. 3).

Таблиця 3

Загальна структура кваліфікаційної роботи бакалавра

Назва структурної частини	Рекомендований обсяг сторінок
Титульна сторінка	1
Перелік умовних позначень	за необхідності
Зміст	1
Вступ	2 – 3
Основна частина роботи, поділена на розділи та підрозділи/пункти	45 – 50

Висновки	3 – 4
Список використаних джерел	не менше ніж 30 найменувань
Додатки	за необхідності

Кваліфікаційна робота бакалавра, подана до захисту, супроводжується відгуком наукового керівника та внутрішньою або зовнішньою рецензією з організації, яка була базою дослідження (за вибором студента).

Рекомендований обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра від 55 до 65 сторінок. До цього обсягу не включають список використаних джерел та додатки. Допускається відхилення в межах $\pm 10\%$.

Усі найменування структурних компонентів кваліфікаційної роботи бакалавра одночасно є її заголовками.

Титульний аркуш є першою сторінкою кваліфікаційної роботи бакалавра (додаток А). На ньому зазначається міністерство, назва навчального закладу, факультету, кафедри, де виконується робота, повну назву теми роботи, прізвище та ініціали студента, котрий виконував роботу, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, рік і місце виконання роботи. Назва теми кваліфікаційної роботи бакалавра на титульному аркуші повинна точно відповідати її формулюванню в переліку тем, запропонованих кафедрою філософських і політичних наук та індивідуальному завданню на кваліфікаційну роботу бакалавра.

На наступній сторінці розміщується **зміст** кваліфікаційної роботи бакалавра. Він визначає загальну спрямованість дослідження, дозволяє логічно пов'язати окремі проблеми з обраної теми, розмістити їх у певній послідовності. При цьому слід мати на увазі, що всі проблеми мають бути пов'язані єдиною метою дослідження. Дослідження потрібно починати із загальних теоретичних положень, а потім переходити до аналізу конкретних явищ і процесів з використанням фактологічних даних. Пункти плану повинні відображати сутність теми, бути короткими, лаконічними та викладатися в логічній послідовності.

Зміст кваліфікаційної роботи бакалавра має бути складним і повинен містити найменування всіх її частин (вступ; два-три розділи, кожен з яких складається не менш ніж із двох підрозділів/пунктів; загальні висновки та пропозиції; список використаних джерел та додатки (за необхідності)).

Слово «ЗМІСТ» пишеться у вигляді заголовка (симетрично тексту) великими літерами. Найменування, які включаються у «ЗМІСТ», записуються малими літерами, починаючи з прописної літери. Проти кожного найменування з правого боку аркуша позначається номер сторінки, з якого починається частина роботи.

Перелік умовних позначень у кваліфікаційній роботі бакалавра наводиться за необхідності, а саме:

- якщо в кваліфікаційній роботі бакалавра вжита специфічна термінологія, або використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і под.,

то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Такий перелік треба друкувати двома колонками, в яких ліворуч в алфавітному порядку наводять, наприклад, скорочення, а праворуч – їх детальну розшифровку;

- якщо в кваліфікаційній роботі бакалавра спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і под. повторюються менше ніж три рази, перелік не наводять, а розшифровують їх у тексті за першого згадування.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, розкривається її важливість, новизна, зазначається практична важливість виконання дослідження, характеризується ступінь розробленості проблеми в наукових джерелах, формулюється мета і завдання дослідження, теоретичні основи, а також характеризується масив використаних джерел.

Обсяг вступу, зазвичай, не перевищує 2 – 3 сторінки загального обсягу основної частини роботи. При викладі тексту вступу слід прагнути до лаконічності, обираючи тезовий стиль і постановочну форму. Варто пам'ятати, що за змістовністю та якістю написання вступу найчастіше можна судити про ступінь компетентності автора, його знання проблеми, а також про оригінальність авторського погляду. За вступом можна скласти уявлення про характер роботи в цілому, тому що у вступі об'єктивно відзначаються оціночно-кваліфікаційні критерії дослідження.

Актуальність теми дослідження. Обґрунтування актуальності проблеми дослідження передбачає розкриття ступеня важливості і соціальної значущості обраної теми для розвитку сучасної теорії і практики філософської науки. Отже, автор роботи повинен показати уміння обрати тему дослідження, оцінити своєчасність її розробки і цим відповісти на запитання: чому саме сьогодні необхідно розглядати цю наукову проблему і де проходить межа між відомим і невідомим у науці? Орієнтовна схема обґрунтування актуальності проблеми дослідження може бути такою:

- дати об'єктивну оцінку сучасного стану об'єкта дослідження з акцентуванням уваги на інших проблемах і суперечностях;
- показати, як на сучасному етапі розв'язуються існуючі проблеми на практиці, якщо можливо – із посиланням на офіційні документи;
- оцінити стан наукової розробленості обраної проблеми: на основі стислого аналізу літератури визначити коло науковців, які займалися її розробкою, висвітлити проблематику їх досліджень і наголосити на маловивчених або зовсім невивчених моментах;
- зробити висновки про те, що недостатня розробленість конкретного аспекту проблеми зумовила вибір теми дослідження.

Мета дослідження – це уявний, ідеальний образ, що перевершує результати діяльності, кінцевий підсумок роботи. Мета кваліфікаційної роботи бакалавра повинна полягати у вирішенні проблемної ситуації шляхом її аналізу та знаходження нових закономірностей між явищами, процесами суспільного розвитку. Правильне визначення мети – процес не менш важливий, ніж формулювання висновків. Не можна формулювати мету як «дослідження...»,

«вивчення...» тощо, оскільки ці слова вказують на засоби досягнення мети, а не на саму мету. Мета дослідження може бути пов'язана, зокрема:

- з формулюванням наукових завдань, які належить виконати;
- обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак загального або часткового характеру конкретних фактів (явищ);
- визначенням певних теоретико-методологічних моделей дослідження, застосування яких забезпечує вирішення обраних теоретичних і практичних наукових завдань.

Отже, при визначенні мети дослідження рекомендується використовувати такі формулювання: «Наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних аспектів... та розробка рекомендацій щодо...», «Розроблення і наукове обґрунтування методичних положень і практичних рекомендацій щодо...», «Розвиток науково-методичних підходів та практичних аспектів щодо...».

Завдання дослідження – це чітко визначені напрями наукового пошуку для досягнення поставленої мети. Це, зазвичай, робиться у формі перерахування (проаналізувати, розробити, узагальнити, виявити, довести, впровадити, показати, розробити, знайти, визначити, описати, встановити, з'ясувати, дати рекомендації, встановити взаємозв'язок, зробити прогноз тощо). Завдання повинні відповідати розділам роботи. Як правило, застосовується класична тричленна форма наведення завдань дослідження. Наприклад, розглянути предмет дослідження і визначити проблеми вдосконалення діяльності об'єкта дослідження; обґрунтувати шляхи розв'язання цих проблем; розробити пропозиції щодо вдосконалення діяльності об'єкта дослідження.

Отже, весь комплекс завдань – це алгоритм безпосередньої загальної моделі дослідження, зумовлений логікою етапів конкретного наукового пошуку.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. У зв'язку з тим, що один і той самий об'єкт може вивчатися в різних аспектах, то в процесі дослідження доцільно зосередити увагу на одному з них.

Об'єкт дослідження – це обраний для вивчення процес або явище, що породжує проблемну ситуацію.

У назві теми роботи об'єкт реального світу може бути відображений у дужках після теми. Наприклад: «Удосконалення діяльності керівника в органах державної влади (на прикладі Черкаської обласної державної адміністрації)».

Предмет дослідження – вузька частина об'єкта дослідження, проблемне коло питань, що досліджуються в роботі. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, що є предметом дослідження. Саме на нього повинна бути спрямована основна увага здобувача, оскільки предмет дослідження визначає тему роботи.

Таким чином, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження повинні окреслювати сферу наукового пошуку, досліджувану у бакалаврській роботі.

Методи дослідження. У вступі подається перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Методи дослідження –

це комплекс конкретних прийомів, зорієнтованих на отримання нового наукового знання і на визначення параметрів виконання програми дослідження, його теоретичних і практичних завдань, спрямованих на досягнення поставленої мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності обраних методів.

Для досягнення поставленої мети та сформульованих завдань кваліфікаційної роботи бакалавра необхідно використовувати як специфічні методи дослідження (спостереження, вимірювання, експеримент), так і загальнонаукові методи, які є засобами пізнання та мислення (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, моделювання, ідеалізація).

Основна частина кваліфікаційної роботи бакалавра складається з розділів (теоретичний, аналітичний, рекомендаційний) і підрозділів, які мають бути взаємопов'язані, а матеріал – викладеним послідовно і логічно із критичним аналізом теоретичних положень, статистичних даних, інформації різноманітного характеру (обсяг 45 – 50 сторінок). Кожний розділ починають з нової сторінки.

У першому розділі подається критичний огляд літературних джерел, викладаються основні теоретичні та методичні положення теми, проблемні питання, міжнародний досвід, дискусійні та невирішені аспекти теми, визначається власне ставлення автора до них.

Автору слід показати: глибокі знання сучасного рівня досліджень у сфері філософії; огляд літературних джерел за обраною темою дослідження; світовий досвід у розвитку певного явища або процесу; класифікаційні категорії процесів та елементів за обраною темою; понятійний апарат стосовно основних категорій тощо.

Аналіз літератури з проблеми повинен бути не описовим і констатуючим, а критичним, орієнтованим на набуття наявного досвіду та з'ясування невирішених питань, на пошук шляхів розв'язання проблеми; повинен презентувати власну думку автора стосовно позиції інших дослідників.

Обов'язковим є посилання на використану літературу згідно з правилами запобігання плагіату. У разі виявлення випадків плагіату робота не допускається до захисту, тому що вона не може бути оцінена позитивно.

Теоретичні положення першого розділу повинні бути покладені в основу другого і третього розділів змісту роботи.

У другому розділі студент, використовуючи фактичний матеріал і зібрану інформацію, аналізує та розкриває сучасні погляди і підходи до розв'язання проблематики в контексті конкретної ситуації. У цьому розділі можна докладно зупинитися на висвітленні методичних аспектів теми дослідження, розглянути їх з різних позицій. Для цього доцільно провести огляд наукової інформації щодо методів дослідження, виявити розходження в основних підходах і поглядах на проблему, висвітлити головні теоретичні положення та їхні розбіжності з практикою.

Остаточний перелік питань, що підлягають аналізу та висвітленню, узгоджується з науковим керівником бакалаврської роботи. Обґрунтування напрямів досліджень базується на висновках першого розділу з урахуванням виявлених особливостей об'єкта дослідження.

При виконанні другого розділу студент використовує фактичні матеріали, зібрані під час проходження виробничої практики. Ці матеріали повинні бути достатньо повними та достовірними, щоб на їх базі можна було проаналізувати стан справ, виявити резерви і намітити шляхи їх використання, а також усунути розкриті недоліки в роботі. Слід уникати непотрібних відомостей, відбираючи тільки ті, які будуть використані для обґрунтування висновків і рекомендацій бакалаврської роботи.

Студент повинен продемонструвати вміння самостійно виконувати аналіз та синтез отриманої інформації про об'єкт дослідження, робити відповідні висновки щодо визначених під час написання даного розділу прикладних завдань (проблем).

Текст кваліфікаційної роботи бакалавра бажано підкріпити реальними документами, що наводяться у додатках.

У третьому розділі (за необхідності) на підставі проведеного аналізу і виконаних досліджень описуються розробки (систематизуються аргументи і факти, будуються моделі, схеми), формулюються та описуються напрями розв'язання проблеми, обґрунтовуються пропозиції та рекомендації, подається їх зміст.

Потрібно приділяти увагу логічному взаємозв'язку розділів та підрозділів/пунктів основної частини, зокрема використанню результатів аналізу і досліджень у розробках і пропозиціях. Виклад матеріалу підпорядковують провідній ідеї, визначеній автором, яка впливає з предмета дослідження та цілей роботи.

При цьому необхідно прагнути до того, щоб кожний розділ являв собою закінчену частину дослідження обраної проблеми. Бажано, якщо можливо, рівномірно розподілити основний матеріал за розділами та підрозділами/пунктами основної частини роботи. Остаточна структура основної частини роботи значною мірою залежить від її специфіки і може відрізнятися від наданих рекомендацій.

Висновки до кваліфікаційної роботи бакалавра – це стисле викладення підсумків роботи. Тут коротко наводяться найбільш важливі теоретичні положення, які містять оцінку результатів дослідження з точки зору відповідності меті випускної роботи та поставленим у вступі завданням.

Для дотримання наукового стилю у висновках варто застосовувати такі слова та вислови: проаналізовано, встановлено, виявлено, що дозволило, доведено, показано, досліджено, розроблено, отримано, запропоновано, рекомендовано, вважається за доцільне та ін.

Список використаних джерел, на які є посилання по тексту кваліфікаційної роботи бакалавра, наводиться з нової сторінки після висновків і формується студентом за його вибором одним із таких способів:

- 1) у порядку появи посилань у тексті кваліфікаційної роботи бакалавра;
- 2) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- 3) у хронологічному порядку.

Посилання на використані джерела мають бути по всьому тексту роботи, у місцях, де було здійснено цитування або запозичено якусь інформацію.

Додатки. У разі необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття кваліфікаційної роботи бакалавра: матеріали соціологічних опитувань, анкетувань, експертних оцінювань; таблиці допоміжних статистичних, аналітичних, цифрових даних; громіздкі розрахунки та таблиці; схеми, блок-схеми, алгоритми; інструкції, положення, методики; графіки, ілюстрації допоміжного характеру; довідки про впровадження; інші матеріали.

Таблиці, графіки, схеми, наведені в додатках, повинні бути пронумеровані і мати заголовки.

З метою підвищення якості підготовки студентів проводиться перевірка бакалаврських робіт на наявність запозичень (плагіату).

Плагіатом вважається дослівне відтворення чи копіювання тексту з книг, статей, інтернет-ресурсів чи інших джерел без посилання на автора (джерело).

Проведення перевірки кваліфікаційних робіт бакалаврів покладається на відповідального викладача кафедри філософських і політичних наук.

Порядок збору та перевірки кваліфікаційних робіт бакалаврів на наявність запозичень (плагіату):

1. Перевірка кваліфікаційних робіт бакалаврів здійснюється відповідальним викладачем кафедри філософських і політичних наук та закінчується не пізніше ніж за 14 днів до захисту роботи.

2. Кваліфікаційні роботи бакалаврів мають подаватися на перевірку в електронному варіанті у форматі Документ Word (*.doc, *.docx).

3. Кваліфікаційна робота бакалавра, яка має менше ніж 75 % оригінального тексту, може бути недопущена до захисту.

На основі аналізу результатів перевірки кваліфікаційної роботи бакалавра на наявність запозичень (плагіату) експертна комісія приймає рішення про допуск робіт, які мають високий рівень оригінальності тексту, до захисту.

При недостатньому рівні унікальності кваліфікаційна робота бакалавра потребує доопрацювання та повторної перевірки.

4. Правила оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра

Загальні вимоги. Роботу оформлюють на аркушах формату А4 (210x297 мм). За необхідності, у додатках допускається використання аркушів формату А3 (297x420 мм).

Увесь текст роботи (включаючи назви розділів, підрозділів/пунктів) друкується через півтора інтервали з використанням шрифту Times New Roman розміру 14 пт. текстового редактора Word. Текст (крім назв розділів) вирівнюють за шириною. Лапки в усьому тексті повинні бути однаковими.

Текст роботи слід друкувати, додержуючись таких розмірів берегів аркуша: верхній і нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм.

У роботі мають бути чіткі, не розпливчасті лінії, літери, цифри та інші знаки. Усі лінії, літери, цифри та знаки повинні бути однаково чорними в усьому тексті.

Помилки, описки та графічні неточності допускається виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого зображення від руки. Виправлене повинно бути чорного кольору.

Прізвища, назви установ, організацій, фірм та інші власні назви у бакалаврській роботі наводять мовою оригіналу. Допускається транслітерувати власні назви і наводити назви організацій у перекладі на мову роботи, додаючи (при першому згадуванні) оригінальну назву.

Скорочення слів і словосполучень у роботі здійснюється відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи.

Назви структурних елементів: «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» не нумерують, друкують з нового аркуша великими напівжирними літерами симетрично до берегів тексту, без крапки в кінці.

Розділи і підрозділи/пункти повинні мати заголовки. Заголовки підрозділів/пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу шрифтом Times New Roman, розміру 14 пт.

Абзацний відступ повинен бути однаковим в усьому тексті роботи і дорівнювати 1,25 см.

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом дорівнює одному рядку.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу/пункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту. У такому разі назва переноситься на наступну сторінку.

Заповнення сторінки (останньої перед наступним структурним елементом) текстом повинно бути більше ніж 50 %.

Знак відсотка повинен бути розташований на відстані одного пропуску від числового показника.

Нумерація сторінок. Сторінки слід нумерувати арабськими цифрами, додержуючись наскрізної нумерації впродовж усього тексту. Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Шрифт та розмір такий самий як і основний текст.

Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок, але номер на ньому не проставляють.

До загального обсягу роботи не входять список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки, додатки.

Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають послідовній нумерації.

Нумерація розділів, підрозділів/пунктів. Розділи, підрозділи/пункти слід нумерувати тільки арабськими цифрами. Ніяких інших позначок, зокрема, літер, дужок, римських цифр тощо, у роботі не допускається.

Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел, додатки не мають порядкового номера.

Усі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто *не можна* друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера ставлять крапку, а потім друкують заголовок розділу.

Підрозділи/пункти нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу/пункту складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу/пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу/пункту повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ/пункт другого розділу). Потім у тому самому рядку наводять заголовок підрозділу.

Ілюстрації. Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці, по центру аркуша. На всі ілюстрації мають бути посилання у роботі. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Рисунок або таблицю, розміри яких більше ніж формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу, після якого ставиться крапка, потім пробіл, потім порядковий номер ілюстрації, знову крапка, пробіл, назва ілюстрації *без крапки* в кінці (наприклад, рис. 2.1).

Підпис під ілюстрацією зазвичай має чотири основних елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис. »;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується без знаку номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис. 2.1)» або можна висловитися таким чином: «...як це видно з рис. 2.1» або «... що відображено на рис. 2.1».

Таблиці. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з

поворотом за стрілкою годинника. На всі таблиці обов'язково мають бути посилання в тексті роботи.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують надпис «Таблиця» із зазначенням її номера.

Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Наприкінці крапка не ставиться.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступний аркуш (сторінку). Під час перенесення частини таблиці на іншу сторінку слово «Таблиця» і номери вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують її номер, наприклад «Продовж. табл. 1.2» (без крапки в кінці).

При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву таблиці розміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю стовпчиків можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її заголовок, у другому – боковик.

Лінії таблиці мають бути однакової товщини і дорівнювати 0,75 пт. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до таблиці жирним шрифтом. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Шрифт у таблиці – той самий, що в тексті роботи (Times New Roman, розміру 14 пт.), у великих таблицях, які займають площу до двох сторінок, допускається міжрядковий інтервал, якій дорівнює 1 пт., та шрифт, який дорівнює 10 пт. Таблиці більше ніж на дві сторінки переносять у додатки.

Заголовок кожного стовпчика в головці таблиці має бути, за можливістю, стислим. Слід уникати повторювань тематичного заголовка в заголовках стовпчиків, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Повторювані елементи, які належать до всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи, лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними.

Стовпчик з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба. Нумерування здійснюється у тому самому стовпчику, що й текст рядка.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінювати лапками: якщо з двох або більше слів, то під час першого повторення його замінюють словами «Те саме», а далі лапками.

Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, символів, які повторюються, не можна. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Примітки. Примітки до тексту і таблиць, в яких наводять довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку (див. приклад). Шрифт примітки дорівнює 10 пт.

Приклад:

Примітки:

1. ...

2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку і продовжують писати у тому самому рядку.

Переліки. Переліки позначаються маркером «←» (тире) або арабською цифрою з крапкою. Якщо перелік починається з маркеру, то перед ним ставлять двокрапку, текст починають з маленької літери, а в кінці кожної позиції (крім останньої) ставлять крапку з комою. Якщо перелік починається з цифри, то після неї ставиться крапка, потім пробіл, потім – речення, яке починається з великої літери і закінчується крапкою.

Перелік може мати два рівні деталізації, кожен з яких має абзацний відступ 1,25 см від лівого берега аркуша (як і весь текст роботи). Переліки першого рівня деталізації друкують з великої літери, наприкінці ставиться крапка. Переліки другого рівня – з маленької літери, наприкінці ставиться крапка з комою, після останньої позиції ставиться крапка.

Виноски. Пояснення до окремих даних, наведених у тексті або таблицях, допускається оформляти підсторінковими виносками.

Виноски позначають нарядковими знаками у вигляді арабських цифр (порядкових номерів), та виносяться у нижнє поле поточної сторінки.

Виноски формуються традиційними засобами текстового редактора Microsoft Office Word.

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.

Під час написання кваліфікаційної роботи бакалавра необхідно посилатися на джерела, матеріали, окремі результати з яких наводяться в роботі. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання.

В посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць тощо.

Посилання в тексті роботи на джерела слід позначати *порядковим номером* за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: «... у працях [1 – 7] ...». Між номерами праць ставиться символ «тире» з пробілами з обох боків (на відміну від дефісу, який ставиться без пробілу, наприклад, «соціально-економічний»).

Якщо в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у

виносках, при цьому номер посилання має відповідати номеру його бібліографічного опису за переліком посилань.

При посиланнях на розділи, підрозділи, пункти, ілюстрації, таблиці, додатки зазначають їх номер. При посиланнях слід писати: «... у розділі 4 ...», «... дивись 2.1 ...», «... за 3.3.4 ...», «... у додатку Б ...».

У посиланні на ілюстрацію вказують її порядковий номер, наприклад: «рис. 1.2», «... на рис. 1.3 ...».

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Приклад оформлення цитування в тексті роботи:

«незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації [6, с. 56]».

Відповідний опис у списку використаних джерел:

6. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : навч. посіб. / М. С. Дороніна. – Київ : КМ Academia, 2018. – 192 с.

Загальні вимоги до цитування:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;
- коли автор роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора роботи, а весь

текст застереження вміщується в круглій дужці. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – *М.Х.*), (підкреслено мною. – *М.Х.*), (розбивка моя. – *М.Х.*).

Оформлення списку використаних джерел. При оформленні списку використаних джерел слід дотримуватися вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Додатки. Додатки відокремлюють від основної роботи окремим аркушем, на якому посередині сторінки напівжирним шрифтом Times New Roman, розміру 16 пт. великими літерами друкують слово «ДОДАТКИ». Далі, з наступної сторінки, наводять самі додатки, які оформлюють як продовження роботи, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті. Посередині рядка над заголовком малими літерами жирним шрифтом з першої великої друкується слово «Додаток _» і велика літера, що позначає додаток. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, З, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад: Додаток А, Додаток Б. Один додаток позначається як «Додаток А».

Текст кожного додатка може бути поділений на розділи та підрозділи, які нумерують у межах кожною додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад: А.2 – другий розділ додатка А, В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2. – другий рисунок першого розділу додатка Д.

У випадку, якщо додаток містить один рисунок або одну таблицю, то їх нумерувати не потрібно.

5. Підготовка супровідної документації до кваліфікаційної роботи бакалавра

Документальне супроводження кваліфікаційної роботи бакалавра включає відгук наукового керівника і рецензію внутрішнього або зовнішнього рецензента, в яких, відповідно до загальноприйнятих критеріїв оцінювання, формулюються висновки щодо рівня виконаної роботи. Науковий керівник надає відгук про кваліфікаційну роботу бакалавра, в якому зазначаються: актуальність дослідження; ефективність використаної методології; рівень застосування здобутих у процесі навчання теоретичних знань та підготовки до виконання наукових досліджень; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні завдання; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки; перспективність запропонованих рекомендацій та ступінь обґрунтованість висновків; недоліки роботи (за наявності).

Рецензія на кваліфікаційну роботу бакалавра надається спеціалістом-практиком відповідної кваліфікації. Рецензентом кваліфікаційної роботи бакалавра може бути керівник, начальник структурного підрозділу, посадова особа організації (підприємства, установи), яка має досвід вирішення аналогічних проблем або працює в релевантній сфері, а також висококваліфікований науково-педагогічний працівник, який має науковий ступінь.

Рецензент повинен мати високу компетентність у науково-практичному напрямі, за яким написана кваліфікаційна робота бакалавра.

Рецензія має довільну форму, може розглядати ті самі питання, що й відгук керівника. Під час рецензування кваліфікаційної роботи бакалавра рекомендується визначати:

- новизну постановки і розроблення завдання;
- використання наукових методів дослідження;
- обґрунтованість висновків і пропозицій;
- участь студента у проведених дослідженнях, теоретичній та аналітичній обробці отриманих результатів;
- вміння студента чітко, грамотно та аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його;
- недоліки щодо змістової частини роботи, оформлення.

Рецензія надається письмово і повинна містити загальний висновок щодо рекомендацій до захисту (рекомендовано або не рекомендовано). Рецензія повинна мати особистий підпис рецензента із зазначенням прізвища, імені та по батькові, місця роботи і посади, яку займає рецензент. Підпис рецензента має бути завірений печаткою.

Відгук керівника і рецензія не підшиваються та не підклеюються до роботи, а подаються секретарю відповідної екзаменаційної комісії разом з переплетеною роботою за два дні до захисту роботи.

6. Порядок подання кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту

Кваліфікаційна робота бакалавра друкується та подається до екзаменаційної комісії з рецензією провідного фахівця чи практичного працівника та відгуком наукового керівника.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра відбувається публічно на засіданні екзаменаційної комісії, графік роботи та склад якої затверджується наказом ректора університету.

7. Підготовка виступу на захисті

Виступ (доповідь) на захисті кваліфікаційної роботи бакалавра є надзвичайно важливим завершальним етапом роботи, від якого значною мірою залежить її успіх. Тут студент має показати навички публічного виступу, публічної презентації результатів своєї праці та власного внеску до розв'язання

проблеми дослідження, переконання присутніх у корисності та надійності положень, які винесені на захист.

Для успішної презентації доповідь необхідно підготувати заздалегідь. Передумовою для вдалої доповіді є ґрунтовно опрацьовані висновки роботи, належна структура доповіді та наявність ілюстративного матеріалу. У доповіді головна увага повинна приділятися власним дослідженням: розробкам нових підходів і методик, отриманим результатам.

Успішна доповідь на захисті зумовлюється дотриманням певних правил, зокрема:

- упевнено й системно розповідати про свою роботу, користуючись текстом виступу за необхідністю, а не просто читати його, що передбачає належну підготовку до виступу та його репетицію;
- не використовувати під час виступу довгі складні фрази та словосполучення, а намагатися застосовувати стислі, лаконічні речення;
- не перевантажувати виступ цифрами і фактами;
- надавати чіткі та по суті справи відповіді на запитання та зауваження;
- суворо дотримуватися регламенту.

Під час захисту кваліфікаційної роботи бакалавра рекомендується супроводжувати доповідь електронною презентацією (6 – 10 слайдів, виконаних за допомогою програмного продукту Microsoft PowerPoint).

Тривалість доповіді має бути розрахована на 8 – 10 хвилин.

Рекомендована структура доповіді та зміст її окремих елементів наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Рекомендована структура доповіді на захисті кваліфікаційної роботи бакалавра

Структурний елемент доповіді	Зміст	Рекомендована тривалість, хвилин
Загальна характеристика роботи	Стисло: актуальність наряду дослідження, характеристика проблеми, об'єкт, предмет, мета роботи, стан і досвід розв'язання проблеми	2 – 3
Характеристика проведеного дослідження	Опис власних досліджень і розробок: визначення обраних шляхів дослідження та розв'язання проблеми, аналітичні обґрунтування аргументів і фактів, огляд методик і локальних результатів досліджень, виконаних розрахунків, створених моделей чи схем. Увага	4 – 5

	концентрується на аргументації положень, що винесені на захист	
Отримані результати, висновки	Характеристика отриманих наукових та практичних результатів, пропозицій та рекомендацій, загальні висновки. Увага концентрується на власному внеску в розв'язання проблеми.	3

Рекомендована структура презентації кваліфікаційної роботи бакалавра:

- назва роботи, кафедра, науковий керівник, виконавець (слайд 1);
- актуальність (слайд 2);
- мета роботи, предмет, об'єкт (слайд 3);
- зміст основних досліджень (завдання згідно з планом) (слайд 4);
- основні науково-практичні результати (підходи, моделі, пропозиції), де і для чого вони можуть бути використані (від одного до п'яти слайдів, починаючи з п'ятого).

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії, тобто процедура захисту є максимально публічною із можливістю присутності всіх бажаючих.

Дата захисту визначається згідно з графіком засідань, що затверджується ректором університету і доводиться до відома голів та членів екзаменаційної комісії та студентів.

До захисту кваліфікаційних робіт бакалавра допускаються студенти, які повністю виконали всі вимоги навчального плану. Списки студентів, допущених до захисту кваліфікаційних робіт, подаються до екзаменаційної комісії деканатом.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуків наукового керівника та рецензента або їх виступи;
- відповіді студента на запитання членів екзаменаційної комісії та осіб, присутніх на захисті;
- завершальне слово студента;
- рішення комісії щодо оцінки роботи.

Під час захисту кваліфікаційної роботи бакалавра студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі зауваження, що містяться у відгуках та рецензіях, а також у виступах на захисті.

Відповіді повинні бути короткими, чіткими і добре аргументованими. Якщо можливі посилання на текст роботи, то їх потрібно обов'язково робити. Це надає відповідям переконливості і одночасно дозволяє підкреслити достовірність результатів проведеного дослідження.

8. Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра оцінюється з урахуванням таких вимог до неї:

1. Логічна обґрунтованість структури роботи з урахуванням викладених у вступі мети та завдань, коректна послідовність викладу матеріалу.

2. Широта охоплення, глибина і коректність використання літератури. У кваліфікаційній роботі бакалавра повинна використовуватися монографічна література, публікації в наукових фахових та публіцистичних виданнях, основні державні документи, законодавчі і нормативні акти, присвячені проблемі дослідження. Перевагою роботи є наявність аналізу, узагальнення вітчизняного і закордонного досвіду розв'язання відповідної проблеми, обґрунтування доречності та правомірності його використання в конкретних умовах. Найважливішою вимогою є дотримання правил посилання на використані джерела, запобігання плагіату.

3. Самостійність проведених досліджень, наявність очевидного власного внеску в розв'язання досліджуваної проблеми.

4. Обґрунтованість пропозицій і рекомендацій, висновків з роботи, їх зв'язок з проведеними дослідженнями і викладеним матеріалом, конкретність практичних рекомендацій. Слід уникати безадресних порад загального характеру (таких як: «поліпшити», «поглибити», «удосконалити» та ін.). У роботі треба надати конкретні пропозиції щодо поліпшення досліджуваної ситуації та розв'язання проблеми.

5. Коректність мови і стиль викладу матеріалу. Робота повинна бути написана українською мовою без помилок, ретельно відредагована.

6. Якість оформлення роботи відповідно до рекомендованих норм і стандартів.

7. Якість презентації роботи під час її захисту із застосуванням ілюстративних чи роздаткових матеріалів, переконливість відповідей на додаткові запитання.

Оцінювання роботи науковим керівником (аналогічно – рецензентом) здійснюється за першими трьома критеріями, відображається у відгуку наукового керівника (у рецензії – рецензента), має рекомендаційний характер і враховується екзаменаційною комісією під час визначення остаточної оцінки за результатами захисту бакалаврської роботи.

Негативна рецензія не є підставою для недопуску кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту.

На закритому засіданні екзаменаційної комісії здійснюється спільне обговорення оцінок, поставлених студенту кожним членом екзаменаційної комісії, і досягається консенсус для визначення остаточної оцінки студента. При цьому враховується оцінка наукового керівника, оцінка рецензента, а також думки всіх, хто брав участь у публічній дискусії під час захисту. У спірних питаннях можливе голосування членів і голови екзаменаційної комісії, причому позиція голови екзаменаційної комісії зараховується як два голоси.

Студент, який після захисту кваліфікаційної роботи бакалавра отримав незадовільну оцінку, відраховується із закладу вищої освіти, йому видається академічна довідка устанавленого зразка.

Студенту, який успішно захистив кваліфікаційну роботу, відповідно до вимог освітньо-професійної програми підготовки, рішенням екзаменаційної комісії присвоюється освітній ступінь «бакалавр».

Список використаної літератури

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. – Уведено вперше ; надано чинності 2016-07-01. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
2. Кодекс академічної доброчесності Черкаського державного технологічного університету (зі змінами) : затверджено Вченою радою ЧДТУ протокол № 4 від 23 листопада 2020 р. – Режим доступу : <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/15714-kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti-cherkaskoho-derzhavnoho-tekhnologichnoho-universytetu-zi-zminamy-23-12-2019>.
3. Положення про екзаменаційну комісію : затверджено Вченою радою ЧДТУ протокол № 8 від 15 квітня 2019 р. – Режим доступу : <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/11670-polozhennya-pro-ekzamenatsiyu-komisiyu>.
4. Положення про організацію освітнього процесу в Черкаському державному технологічному університеті : затверджено Вченою радою ЧДТУ протокол № 7 від 23 січня 2019 р. – Режим доступу : <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/14953-polozhennia-pro-osvitnii-protses-cherkaskoho-derzhavnoho-tekhnologichnoho-universytetu>.
5. Положення про перевірку академічних і наукових робіт на плагіат : затверджено Вченою радою ЧДТУ протокол № 5 від 18 листопада 2019 р. – Режим доступу : <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/12698-polozhennia-pro-perevirku-akademichnykh-i-naukovykh-robit-na-plahiat>.
6. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Черкаському державному технологічному університеті : затверджено Вченою радою ЧДТУ протокол № 6 від 12 грудня 2019 р. – Режим доступу : <https://chdtu.edu.ua/normative/regulations/item/12446-polozhennia-pro-systemu-vnutrishnoho-zabezpechennia-iakosti-vyshchoi-osvity-u-chdtu>.
7. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII : зі змінами. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
8. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2015 р. № 266. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248149695>.
9. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 4 березня 2020 р. № 370.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад оформлення титульного аркуша

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарних технологій

Кафедра філософських і політичних наук

Допущено до захисту

Завідувач кафедр ФІПН

д.ф.н., професор А.І. Бойко

«___» _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота

НАЗВА

ступінь вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

спеціальність: 033 Філософія

Прізвище, ім'я, по батькові студента

курс, група

підпис

Прізвище, ім'я, по батькові наукового

керівника

науковий ступінь, вчене звання

підпис

Черкаси 2025